

KAPITTEL 2

Hvordan skal Nord-Norge forsvares? En analyse av landmakten på NATOs nordflanke

Øystein Solvang

UiT Norges arktiske universitet / Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)

Njord Wegge

Krigsskolen / Forsvarets høgskole

Abstract: There is an ongoing debate about the future of Norwegian land power and the defence of the northern parts of the country, a crucial part of NATO's Northern Flank. The debate emerged following the Russian invasion of Ukraine in 2014, and the 2022 invasion changed key premises, not least by leading to Finland and Sweden applying for NATO membership. This chapter discusses key political, military and geographic factors that impact the strategic role of land power in the region, including Norwegian, Allied, and Russian dispositions. In particular, we present and discuss ongoing developments in Norwegian land power structure, including modernization and force buildup efforts, against the backdrop of a debate on the virtues of a mechanized v. a sensor-shooter centered force. The chapter also discusses the changing role of Allied forces and the impact of future Finnish and Swedish NATO membership on the strategic role of land power in the region.

Keywords: land power, The Norwegian Army, NATO, Russia, Northern Norway, Finnmark

Innledning

I dette kapitlet setter vi søkelys på den sikkerhets- og forsvarspolitiske utviklingen på NATOs nordflanke med et særlig fokus på landmaktens rolle. Gjennom å belyse Russlands modernisering av sine væpnede styrker

Sitering: Solvang, Ø. & Wegge, N. (2023). Hvordan skal Nord-Norge forsvares? En analyse av landmakten på NATOs nordflanke. I N. Wegge (Red.), *Sikkerhetspolitikk og militærmakt i Arktis* (Kap. 2, s. 15–37). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.183.ch2>
Lisens: CC-BY-NC-ND 4.0

og tilsvarende utviklingstrekk på alliert side, gir kapittelet et oppdatert bilde av sentrale landmilitære utfordringer for Norge i nordområdene. Med utgangspunkt i Norges geografi og nærheten til Russland, undersøker vi spesielt hvordan landmakten i Nord-Norge kan utvikles i årene fremover. I denne sammenhengen vil vi gå inn i den pågående debatten om hvordan den norske hæren kan og bør innrettes for å håndtere sikkerhetsutfordringene i regionen.

Debatten om den norske landmakten har lenge vært preget av det som kan kalles to *idealtyper* eller ytterpunkter. På den ene siden står de som ønsker å videreføre tunge, mekaniserte avdelinger og en struktur innrettet mot *manøverkrigføring*. Debattanter på den andre siden foreslår å skrote de tyngste mekaniske avdelingene til fordel for mer teknologiintensive og lettere plattformer, hvor sensorer, mindre patruljeforband og langtrekkende presisjonsild står i sentrum. I senere tid har naturlig nok også Russlands angrepskrig mot Ukraina fått store konsekvenser for sikkerhetssituasjonen i Europa og skapt ny usikkerhet om fremtidig utvikling. Krigen i Ukraina har også dramatisk endret det sikkerhetspolitiske landskapet i Nord-Europa, herunder skapt utsikter til at Finland og Sverige vil bli medlemmer av NATO i løpet av kort tid. En slik utvidelse av NATO endrer flere av de etablerte forutsetningene for landmakten i nord og åpner nye muligheter for forsvaret av regionen. Vi vil i kapittelet drøfte disse spørsmålene nærmere gjennom å stille to forskningsspørsmål:

- 1) På hvilke måter påvirker russiske militære disposisjoner, sammen med klimatiske og geografiske faktorer, NATOs evne til å forsvare nordflanken?
- 2) Hvordan påvirker den sikkerhetspolitiske utviklingen og den geografiske konteksten avveiningen mellom et vedvarende mekanisert manøver-konsept versus utvikling mot et lettere *sensor-skytter*-konsept?

Avgrensning og begrepsavklaring

Vi vil i dette kapittelet fokusere på landmaktens rolle på NATOs nordflanke. NATOs nordflanke kan defineres på flere måter. Én tilnærming

er å ta utgangspunkt i hvordan militære organisasjoner deler inn sine operasjonsområder. Under den kalde krigen hadde NATO en egen kommando for nordflanken. Allied Forces Northern Europe (AFNORTH) holdt til på Kolsås utenfor Oslo og hadde ansvar for allierte operasjoner i Danmark, Norge (utenom Svalbard og Jan Mayen) og de nordligste delene av Vest-Tyskland, samt deler av de tilstøtende havområdene (Berdal, 1994). AFNORTH og de øvrige regionale kommandoene ble lagt ned etter den kalde krigens slutt. I 2018 etablerte NATO imidlertid en ny fellesoperativ kommando i Norfolk i Virginia, Joint Force Command (JFC) Norfolk, med ansvar for allierte operasjoner i Nord-Atlanteren og nordområdene (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, 2021).

Med utgangspunkt i JFC Norfolks ansvarsområde kunne det vært naturlig å anse NATOs nordflanke som hele hav- og landområdet nord for GIUK-gapet.¹ Ettersom dette kapitlet omhandler *landmaktens* rolle på nordflanken, vil vi imidlertid sette vår avgrensning noe lenger nord, da det er de nordligste delene av Norge som særlig er utfordrende med tanke på topografi, logistikk, klima og nærheten til Russland. Vi vil derfor avgrense vårt fokus til å gjelde landområdene fra Trøndelag og nordover. Dette vil da også være et område som utgjør en genuin flanke for NATO, noe som ikke på samme måte er tilfelle for hele JFC Norfolks ansvarsområde nord for GIUK-gapet. Ettersom finsk og svensk NATO-medlemskap i skrivende stund virker nært forestående, vil vi også inkludere de nordlige delene av disse landene i vår analyse. Mens landdomenet vil være i sentrum for analysen, vil vi like fullt plassere utfordringene i en fellesoperativ kontekst.

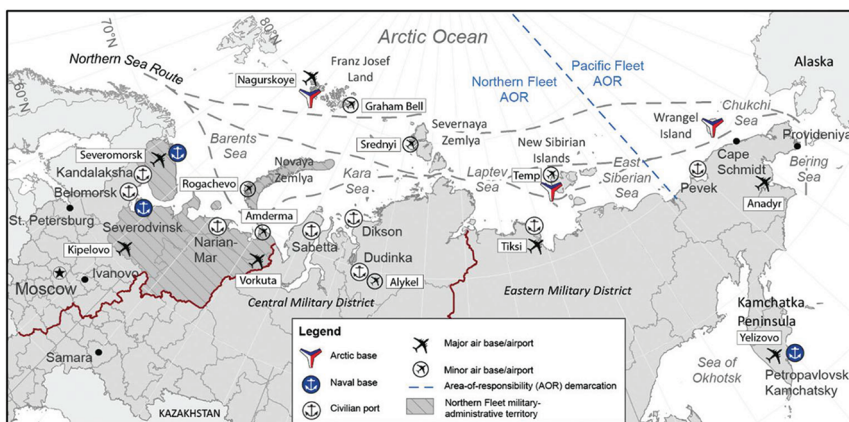
Sikkerhetspolitisk kontekst

Russland er og forblir den dominerende sikkerhetspolitiske utfordringen for Norge og NATO i nordområdene. Russland opprettet i 2014 en fellesoperativ strategisk kommando for nordflanken, «OSK Nord»

---

1 GIUK-gapet er betegnelsen på en linje med noe grunnere vann som strekker seg fra Grønland, via Island, til Storbritannia, og som særlig hva angår ubåtkrigføring danner et geografisk skille mellom det store, åpne Atlanterhavet i sør og de mer innesluttede havområdene i nord.

eller «OSK Nordflåten», som i 2021 fikk status som eget militærdistrikt (Interfax, 2021). Nordflåten har sitt hovedkvarter i Severomorsk utenfor Murmansk og fører kommando over land-, luft- og sjøstridskrefter. Nordflåten har et stort ansvarsområde, som inkluderer grenseområdet mot Norge og Nord-Finland, samt Barentshavet og de andre arktiske havområdene nord for Russland så langt øst om Nysibirøyene (Kjellén & Dahlqvist, 2019, s. 39–40).

Figur 2.1. Nordflåtens ansvarsområde. (Kjellén, 2022, s. 43)

De siste årene har Russland gjennomført en massiv modernisering av sine militære styrker, både konvensjonelle og kjernefysiske (Ekspertgruppen for forsvaret av Norge [Ekspertgruppen], 2015, s. 18–19; International Institute for Strategic Studies [IISS], 2020, s. 168–176). Landet utvikler og produserer også avanserte konvensjonelle og kjernefysiske våpensystemer, for eksempel hypersoniske glidefarkoster (IISS, 2020, s. 194). Samtidig har Russland, ikke minst gjennom invasjonen av Ukraina i 2022, demonstrert evne og vilje til å hevde sine interesser på bekostning av andre stater med militærmakt. Selv om opprustningen i Russland trolig har gått saktere enn planlagt, har den militære tilstedeværelsen på Kolahalvøya og de arktiske øyene nord for fastlandet blitt vesentlig styrket de seneste årene gjennom nybygg og oppgradering av baser, fly- og radarstasjoner (IISS, 2020, s. 171; Kjellén & Dahlqvist, 2019, s. 40). I en tidlig fase av en konflikt, før større allierte forsterkningsstyrker når frem

til NATOs nordflanke, kan russiske styrker være i stand til å oppnå en dominerende posisjon i land-, luft- og delvis i sjødomenet i regionen (Kaushal et al., 2022). I senere tid har styrker tilhørende Nordflåten deltatt i invasjonen av Ukraina, hvor de har lidd store tap (Saue & Drabløs, 2022).

Russlands landstyrker under Nordflåten inkluderte ved inngangen til 2020-tallet tre manøverbregader samt flere garnisoner og støtteavdelinger, herunder én stridsgruppe på Kotelnjyøya og én på Frans Josefs land. Nordflåtens struktur inkluderer også betydelige formasjoner med luftvern og langtrekkende sjømålsmissiler (IISS, 2020, kap. 5; Kjellén, 2022). Alt i alt har Nordflåtens landmaktkomponent tradisjonelt bestått av rundt seks bataljonsstridsgrupper (Kjellén & Dahlqvist, 2019, s. 40). Russiske landformasjoner har gjerne mindre manøveravdelinger, men langt mer ildstøtte enn tilsvarende vestlige avdelinger, herunder lagdelt artilleri og luftvern (Boston & Massicot, 2017). Erfaringer fra øvelser har også vist at mindre luftlandstyrker kan overføres svært raskt og samvirke med lokale styrker under arktiske forhold (Etterretningstjenesten, 2021, s. 60). Jernbaneforbindelsen til Murmansk og Petsjengadalen muliggjør også overføring av større mekaniserte forband, selv om kapasiteten er begrenset (Norberg & Goliath, 2019, s. 67–69). Russiske styrkers øvingsmønster kan tyde på at større styrkeoverføringer til regionen er mindre aktuelt.

Asymmetrien i forholdet mellom Russland og Norge har vært en viktig komponent i den strategiske dynamikken på nordflanken. Den russiske militærmakten i Nordvest-Russland har en betydelig tallmessig overlegenhet sammenliknet med landstyrkene i Nord-Norge, og er dessuten også understøttet av tallmessig overlegne luft- og flåtestyrker. Mens den sannsynlige finske og svenske inntredenene i NATO vil justere dette bildet noe, fremstår fortsatt Russland som en asymmetrisk mye større militærmakt enn de nordiske landene. Det er samtidig ingen tvil om at NATO, med USA i spissen, samlet sett har ressurser som langt overgår Russlands (se IISS, 2020, kap. 2). For Norge er det derfor av stor betydning å planlegge og legge til rette for alliert støtte i en potensiell konflikt med Russland. Geografiske og globale politiske forhold kan imidlertid stå i veien for hurtig alliert hjelp i krise og krig. Norske myndigheter har derfor i lang tid prioritert å legge til rette for økt alliert trening og

øving i Nord-Norge, slik at styrker fra land som USA og Storbritannia raskest mulig kan settes inn og bli operative (Tamnes, 1987; Wegge, 2020, 2022). I tilfelle en militær konflikt med Russland vil det for Norge være viktig å etablere og opprettholde en tydelig stridssituasjon som utløser artikkel 5 i Atlanterhavspakten, og med det, et politisk press for allierte forsterkninger.

Den overordnede sikkerhetspolitiske konteksten legger premissene for utviklingen av Forsvarets struktur og de allierte planene for bistand. Norsk sikkerhetspolitikk har siden opprettelsen av NATO vært basert på den «doble» politikk om avskrekking og beroligelse av Sovjetunionen, senere Russland. Konseptet er tuftet på ideen om at Russland må avskrekkes fra å bruke militærmakt mot Norge gjennom nasjonal militær beredskap og forberedelser for mottak av alliert støtte, mens det samtidig er viktig å forhindre russisk bekymring om at nordflanken skal bli brukt som et springbrett for et amerikansk angrep på Russland (Holst, 1966, s. 33). Det har derfor gjennom årene etter andre verdenskrig vært viktig for norske myndigheter å finne en god balanse mellom avskrekking og beroligelse, noe vi ser gjenspeilet i den norske forsvarstenkningen helt frem til i dag (Tamnes, 2019).

Hva gjør NATOs nordflanke spesiell

NATOs nordflanke er fremfor alt en maritim flanke (Riste, 2001, s. 243). I tillegg spiller flanken en viktig rolle i luftdomenet, da den korteste flyruten mellom Russland og USA for bombefly og ballistiske missiler går gjennom Arktis, noe som gjør regionen viktig for varsling og forsvar mot fly- og missilangrep. Samtidig er Kolahalvøya det eneste stedet i den europeiske delen av Russland hvor skip og ubåter kan seile ut på det åpne hav uten å passere trange stred. Følgelig har Nordflåten, med sine baser vest på Kolahalvøya, blitt den største og viktigste av de fire russiske flåtene.² Her finner vi de største overflatefartøyene samt hovedtyngden av

---

2 De andre russiske flåtene er Østersjøflåten, Svartehavsflåten og Stillhavsflåten. Russland har også en flotilje i Det kaspiske hav.

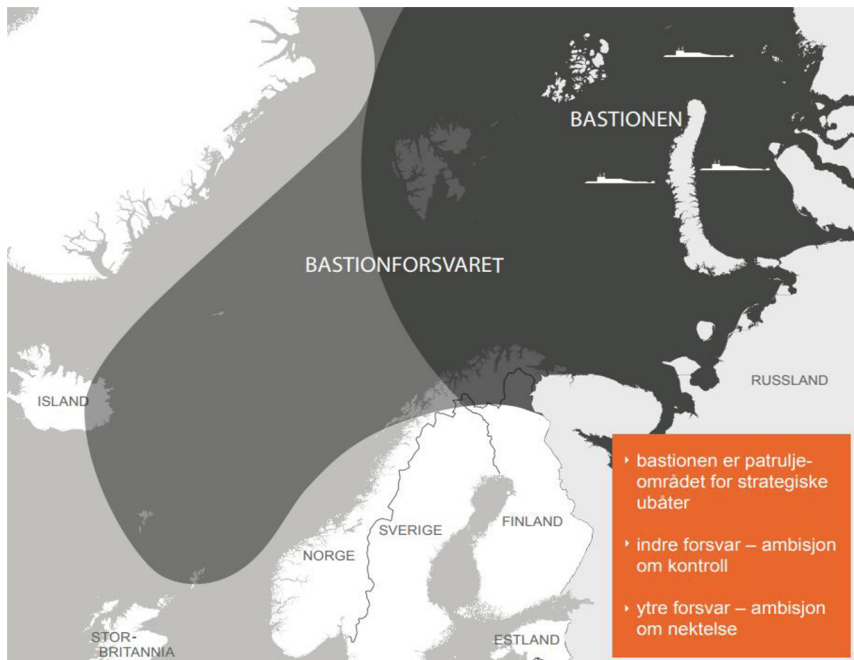
de russiske atomdrevne ubåtene, både angreps-, kryssermissil- og strategiske ubåter (IISS, 2020; Kjellén & Dahlqvist, 2019).

De strategiske ubåtene har enorm betydning for Russlands sikkerhet, og har blitt beskrevet som landets viktigste utenrikspolitiske instrument (Heier, 2021, s. 26). Dette skyldes først og fremst at ubåtene garanterer den russiske annenslagsevnen, evnen til å slå tilbake med kjernevåpen etter et angrep, og slik tjener til å avskrekke angrep mot Russland med kjernefysiske eller konvensjonelle våpen. Styrkene tjener også som en garanti for Russlands status som stormakt da kapasitetene utjevner noe av Russlands underlegenhet i økonomisk og konvensjonell militær styrke, hvor maktbalansen heller klart i amerikansk favør (Ekspertgruppen, 2015, s. 19; US Department of Defense, 2022).

Det er antatt at Russland har evne og – potensielt – vilje til å etablere et *bastionforsvar* i Barents- og Norskehavet for å beskytte de strategiske ubåtene og deres baseområder (Ekspertgruppen, 2015, s. 20). Bastionforsvaret er forventet å bestå av land-, luft- og sjøstridskrefter, luftvern og varslingsystemer utplassert i Barentshavet, på de arktiske øyene og på Kolahalvøya (Ekspertgruppen, 2015, s. 20–21). I vestlige kilder defineres bastionen som et todelt konsept. I området øst for Bjørnegapet³ er det antatt at Russland vil ha en ambisjon om sjøkontroll i tilfelle en militær konflikt med NATO, herunder manøvreringsfrihet med lav risiko for egne styrker. Mellom Bjørnegapet og GIUK-gapet er det antatt at den russiske ambisjonen vil være å nekte NATO manøvreringsfrihet. Det er videre antatt at et fullt mobilisert bastionforsvar kan involvere en besettelse av deler av norsk territorium, først og fremst i Finnmark (Kvam, 2021). Samtidig har endringer i våpenteknologi og den russiske flåtestrukturen med langt færre fartøy og større vekt på kystnære plattformer og langtrekkende våpensystemer sådd tvil om hvorvidt bastionforsvaret forblir et realistisk scenario for russisk maktutøvelse i nord (Kvam, 2020, 2021).

---

3 Bjørnegapet er betegnelsen for en linje som strekker seg fra Nordkapp, via Bjørnøya til sydspissen av Spitsbergen.

Figur 2.2. Bastionforsvarets utbredelse. (Ekspergruppen, 2015, s. 20)

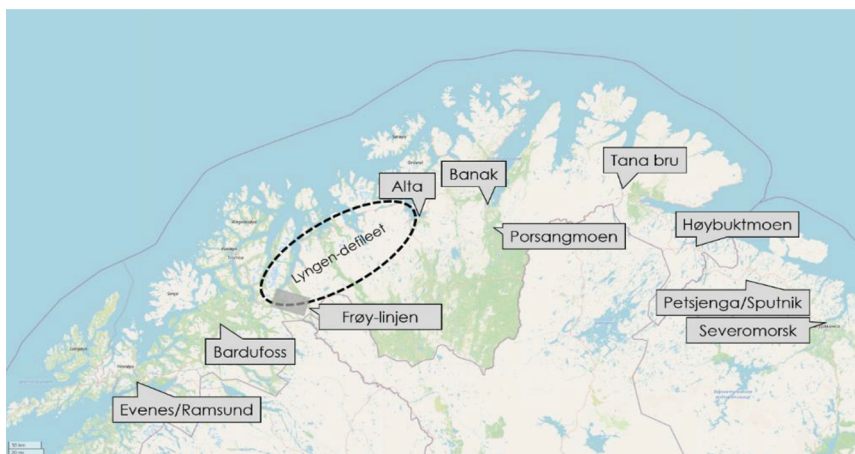
NATOs nordflanke har også spesielle klimatiske forhold som gjør militære operasjoner utfordrende. Kulden vinterstid setter spesielle krav til materiell, enkeltmannsferdigheter og avdelinger. Dette er faktorer som kan være til stor utfordring i en konflikt fordi flere av avdelingene som trolig vil kunne bli deployert til Norge ikke nødvendigvis har mannskaper med disse ferdighetene (Strauss et al., 2022).⁴ Snødekke vinterstid gjør også at hjulgående kjøretøy bindes til brøytede veiakser. Dette vil eksempelvis skape utfordringer for det amerikanske marinekorpset, som i stor grad benytter hjulgående kjøretøy og er i ferd med å avskaffe flere av sine beltegående plattformer som ledd i omstillingsprosessen *Force Design 2030* (Department of the Navy, 2020). Videre skaper lysforholdene, med sammenhengende mørke vinterstid og sammenhengende lys sommerstid, samt mangel på skjul i den begrensede skogsvegetasjonen,

⁴ Intervju: Hans Olaf Kalsveen, sjefssersjant Forsvarets vinterskole, 31. mai 2021.

utfordringer som skiller seg fra det utenlandske soldater er vant til fra andre operasjonsområder (Strauss et al., 2022).

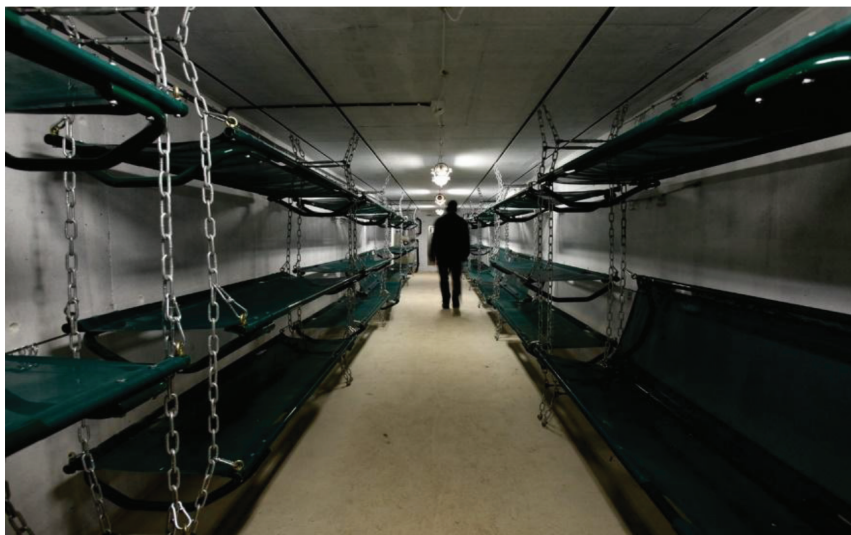
Militære landoperasjoner er sterkt formet av terrengets beskaffenhet. I store deler av Finnmark er terrenget relativt flatt, noe som gjør det mulig å manøvrere – særlig med beltegående kjøretøyer – i langt større utstrekning enn for eksempel i Troms. Samtidig er avstandene store, og det finnes få veier. Selv om belte- og terrengkjøretøy kan manøvrere i terrenget på Finnmarksvidda, er det nødvendig å benytte veiaksene for å fremføre støtteavdelinger og forsyninger. Det er få gjennomgående veiakser i Finnmark. E6 er eneste vei mellom Tana og Kirkenes og mellom Alta og Troms. Mellom Tana og Alta går to parallelle veiakser. Veiaksene i Finnmark går i tillegg over flere utsatte fjelloverganger som kan være stengt i lengre perioder om vinteren, og som lett kan gjøres ufremkommelige.

Figur 2.3. Troms og Finnmark med viktige steder markert. (Kart: © OpenStreetMap.com-bidragstere, CC BY-SA 2.0)

Aksen mellom Alta og Lyngen utgjør et såkalt defilé, en trang passasje, i et ellers alpint fjellområde som det er krevende for militære styrker å passere (Diesen, 2020, s. 6). Av denne grunn – og på grunn av Finnmarks egnethet for offensive operasjoner – var det her den tyske hæren etablerte sin forsvarslinje under tilbaketrekkingen fra Murmansk-fronten i 1944. Under den kalde krigen plasserte også den norske hæren sin hovedstyrke

vest for dette defileet, og på 80- og 90-tallet ble det bygd et omfattende forsvarsverk kalt *Frøy-linjen* med underjordiske kommandoplasser og forberedte ildstillinger i fjellområdet sør og vest for Skibotn (Gjelseth, 2011, s. 287). Lyngen-defileet er om lag 300 kilometer langs E6. Det finnes ingen omkjøringsmuligheter på norsk side og veien går gjennom et vanskelig fremkommelig terreng, med utstrakt bruk av skjæringer, bruer og tunneler. Dette utgjør naturlige flaskehalsar som er enkle å sperre i lengre perioder.

Bilde 2.1. Sovesal i Frøy-linjens kommandoplassbunker. (Foto: Ola Solvang / Nørdlys)

Mekanisert-manøver eller sensor-skytter?

Den norske konteksten

I den norske forsvarsdebatten var Russlands annekasjon av Krim i 2014 et vendepunkt. De russiske operasjonene viste en stat som ved bruk av makt og fordekte operasjoner tvang frem endringer av etablerte landegrensar i Europa. Både i Norge og i NATO generelt førte hendelsene til økt oppmerksomhet på eget territorialforsvar. En viktig debatt i det fagmilitære miljøet i Norge – ikke minst innad i Hæren – har i denne sammenheng vært hvordan landmakten burde utvikles fremover.

Burde Norge fortsette å satse på tunge, mekaniserte manøveravdelinger og en brigadestruktur med stridsvogner som hovedkampsystem, eller har den teknologiske utviklingen løpt fra dette konseptet? Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen har for eksempel argumentert for at et alternativt konsept basert på lettere og mer mobile styrker, ubemannede sensorer og langtrekkende presisjonsvåpen er bedre egnet for norsk forsvarskamp (Diesen, 2020). Et annet alternativ var «Norsk sverm», et asymmetrisk konsept basert på små og spredte styrker med høy mobilitet, utrustet med bærbare våpensystemer som miner, panservernmissiler og skarpskytterrifler (Langvad, 2015).⁵ Ideene fra denne type «sensor-skytter»-konsepter ble imidlertid møtt med skepsis fra flere hold. Blant mot-debattantene var tidligere etterretningssjef Kjell Granhagen, samt fagmiljøene ved FFI og Hærens våpenskole, som på bakgrunn av sine studier, simuleringer og krigsspill fortsatte å argumentere for at brigadestrukturen og de tunge våpenplattformene var velegnet for forsvaret av Norge (Grandhagen, 2018; Hæren, 2021, s. 45).

Den militærfaglige debatten har i stor grad satt søkelys på hvilket konsept som kan gi størst mulig forsvarsevne per krone i forsvarsbudsjettet, og hvorvidt det er en realistisk ambisjon å forsvare Finnmark gitt budsjettets størrelse (se f.eks. Diesen, 2020). Et mer generelt spørsmål dreide seg også om hvilket militært ambisjonsnivå – nektelse eller kontroll – som burde være dimensjonerende for Forsvaret i sin helhet (se Glærum et al., 2021).

For å vurdere de strategiske implikasjonene av de forskjellige konseptene, er det nødvendig å se nærmere på landmaktens struktur og sammensetning i dag. Landmakten består av tre våpengrener: Hæren, Heimevernet og Spesialstyrkene. Hæren utgjør den mest slagkraftige grenen og har i dag sitt hovedkvarter på Bardufoss, med baser i Indre Troms og Finnmark, samt i Østerdalen og Oslo. Heimevernet har en spredt struktur, med lette avdelinger over hele landet som kan settes opp i tilfelle

---

5 Konseptet er beskrevet i en serie bacheloroppgaver avlagt ved Krigsskolen, se Langvad (2015). De øvrige oppgavene beskriver forskjellige aspekter ved konseptet. Alle er tilgjengelige ved å søke på «norsk sverm» på <https://fhs.brage.unit.no/>

krise eller krig. Selv om Heimevernet er lett oppsatt og øver langt mindre enn Hærens avdelinger, utgjør styrkene i kraft av sin utstrakte tilstedeværelse en viktig del av den norske landmakten. Spesialstyrkene holder først og fremst til på Rena, i Bergen og i Ramsund. De er særlig egnet til å være sensor for å ramme de mest krevende målene på grunn av sin evne til å operere i små forband med stor utholdenhet.⁶

Tilstedeværelse i landdomenet er nært knyttet til suverenitetshevdelse og det å kunne «holde terreng» (Wegge, 2022). Bruken av og tilstedeværelse av landstyrker gir også et sterkt politisk signal om forpliktelse overfor en mulig utfordrer. Landmakten vil dessuten ofte utgjøre en kjernekomponent i en fellesoperativ styrke (Forsvaret, 2019, s. 99). I valget mellom ulike modeller for morgendagens hær må både de politiske og militære dimensjonene ved landmaktens sammensetning tas med i vurderingen.

Brigade Nord er Hærens primære kamporganisasjon. Brigaden består i dag av tre manøverbataljoner og er planlagt styrket med en fjerde (Prop. 14 S (2020–2021)). To av disse er plassert i Indre Troms, mens Telemark bataljon er stasjonert på Rena i Østerdalen. Videre har brigaden støttebataljoner innenfor funksjoner som artilleri, ingeniør, samband og sanitet. Hæren har også en etterretningsbataljon og diverse støtteavdelinger som ikke inngår i brigadesystemet. Det hittil siste tillegget til Hærens struktur i nord er gjenopprettingen av Finnmark landforsvar (FLF), bestående av Porsanger bataljon ved Garnisonen i Porsanger og Grensevakten ved Garnisonen i Sør-Varanger. Porsanger bataljon er under oppbygging, og Grensevakten er nylig forsterket med et jegerkompani. FLF har sitt hovedkvarter i Porsanger og leder i tillegg heimevernsstyrkene i Finnmark (Prop. 14 S (2020–2021)). Der Porsanger bataljon er en mekanisert avdeling med CV90 stormpanservogner, er Grensevakten og HV-styrkene lettere oppsatt, noe som gir landmakten i Finnmark betydelig fleksibilitet.

---

6 Intervju, nestkommanderende i Forsvarets Spesialkommando (FSK), Marius Kristiansen, Blommenholm, 30. juni 2022.

I årene som kommer er det planlagt anskaffelser av flere nye våpensystemer til Hæren. Mange av disse representerer en vedvarende sterk satsing på manøverkonseptet som beskrevet ovenfor. Samtidig vil tunge landsystemer bli supplert med moderne sensorer og langtrekkende våpensystemer som vil bidra til å øke brigadens kampkraft. Fra 2025 skal nye stridsvogner fases inn for å erstatte de sterkt aldrende Leopard 2A4 som Norge kjøpte brukt tidlig på 2000-tallet. En annen stor anskaffelse er langtrekkende presisjonsild, som skal innføres fra 2026 (Prop. 14 S (2020–2021)). Dette er en type våpen Hæren ikke har i dag, men som vil være en svært tiltrengt kapasitet i et stridsmiljø preget av lange avstander og hvor motstanderen besitter stor sensorkapasitet og langtrekkende våpensystemer. Systemet skal gjøre det mulig for Hæren selv å ramme mål på lange avstander og med høy presisjon, også i situasjoner der skip og jagerfly nektes adgang til operasjonsområdet eller må prioriteres til andre oppgaver (Prop. 14 S (2020–2021), s. 99–100).^{7,8}

Ved inngangen til 2020-årene ble det også anskaffet et nytt artilleri til Hæren, koreanske K9. Vognene kalles *Vidar* i norsk tjeneste og er et 155 mm rørartilleri som M109-vognene fra 1960-tallet som de erstatter. Det nye artilleriet har bedre pansring og en rekke andre forbedringer sammenliknet med sin forgjenger (Dalløkken & Urke, 2020). Det pågår også en innføring av lagdelt taktisk luftvern, og det er planlagt anskaffelse av nye artillerilokaliseringsskannere (Prop. 14 S (2020–2021)). Hærens fjerde manøverbataljon er planlagt etablert i 2026, i forbindelse med anskaffelsen av nye stridsvogner og annet materiell. I tillegg er det også planer om å utvide Hærens støttestruktur med flere nye logistikk- og ingeniørkapasiteter, samt øke evnen til beskyttelse mot kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske stridsmidler (Prop. 14 S (2020–2021), s. 98–101).

---

7 Intervju med brigader Pål Berglund, sjef Brigade Nord, Heggelia 3. juni 2021.

8 En aktuell kandidat er et system kalt Ground Launched Small Diameter Bomb (GLSDB), en presisjonsstyrt glidebombe med rakettmotor. Systemet har en rekkevidde på om lag 150 kilometer (Dalløkken, 2022).

Alliert kontekst

Ser vi på landmakten i dag finner vi at Hæren satser tungt både på det vi kan kalle mekanisert manøverkrigføring, fortrinnsvis i Indre Troms, mens jegeravdelingene under utvikling i Finnmark likner mer på et sensor-skytter-konsept. Til tross for utvidelsen av brigaden og gjenopprettelsen av FLF vil like fullt den norske landmakten forbli liten i volum. Behovet for tilrettelegging for allierte forsterkninger vil derfor fortsatt være sårt tiltrengt, om ikke avgjørende, i en eventuell militær konflikt. Følgelig spiller ekspedisjonsstyrker fra andre NATO-land en særs viktig rolle på alliansens nordflanke. Som nevnt er dette en situasjon som vil stå ved lag til tross for et sannsynlig fremtidig svensk og finsk medlemskap i NATO.

USA er Norges fremste allierte og har i mange år hatt fokus på nordområdene, selv om intensiteten har gått i bølger (Moen, 1998, s. 30–32, 62; Tamnes, 2019). Av amerikanske landstyrker er det i hovedsak avdelinger fra marinekorpset (United States Marine Corps [USMC]) som tradisjonelt er tiltenkt å komme Norge hurtig til unnsetning i krise og krig, og som derfor deltar jevnlig på øvelser i Nord-Norge. Som en følge av dette har USMC forhåndslagret store mengder utstyr i fjellhaller i Trøndelag (USMC, 2015).⁹ Det er likevel en pågående debatt om også den amerikanske hæren (US Army) vil kunne spille en større rolle i forsvaret av Nord-Norge og NATOs nordflanke i fremtiden. Mens marinekorpset ser ut til å satse på lette og kystnære operasjonskonsept med særlig vekt på stillehavsregionen i årene fremover, har den amerikanske hæren igjen begynt å se mer nordover igjen etter to tiår med kriger i Midtøsten (US Army, 2021).

---

9 Forhåndslagringen foregår gjennom «Marine Corps Prepositioning Program-Norway» (MCPN). Programmet har sitt utspring i Norwegian Air-Landed Marine Expeditionary Brigade fra den kalde krigen, som innebar forhåndslagring av materiell til å sette opp en amfibisk brigadestridsgruppe. Dagens forhåndslagring er av mindre omfang, og omfatter materiell og forsyninger for en infanteribataljon med logistikk- og luftstøtte. Materiellet er ikke tiltenkt utelukkende for bruk i Norge.

Bilde 2.2. Soldater fra det amerikanske marinekorpset på trening utenfor Setermoen, mars 2022. (Foto: Njord Wegge)

Gitt landets plassering og rolle som maritim stormakt i Nord-Europa, er også Storbritannia orientert mot nordområdene (UK Ministry of Defence, 2022). Gjennom vintertrening i Nord-Norge over en lang rekke år har Storbritannia forblitt en meget viktig samarbeidspartner for Norge. Samarbeidet har særlig vært knyttet til øvelsesvirksomhet med avdelinger fra det britiske marinekorpset, Royal Marines, ulike spesialstyrker, samt vintertrening for britiske helikoptermannskaper på Bardufoss. Det britiske fokuset på nordflanken har tiltatt i styrke siden 2014, i kjølvannet av nye russiske trusler mot britiske interesser i Nord-Atlanteren (Depledge, 2020; Wegge, 2020, s. 371–372).

Norden og konsekvenser av svensk og finsk NATO-medlemskap

Det nordiske forsvarssamarbeidet har vært i stadig utvikling etter den kalde krigens slutt (Saxi, 2019, 2022). Både Finland og Sverige har over tid samarbeidet tett med NATO både i øvelser og utenlandsoperasjoner, eksempelvis på Balkan. Finske og svenske styrker har også i lang tid vært NATO-kompatible og deltatt på en rekke øvelser i Nord-Norge. Samarbeidet har vært særlig tett på luftsiden, hvor norske, svenske og finske luftstyrker over mange år har trent og øvd sammen på jevnlig basis (Solli & Solvang, 2021).

De nordiske landene har allerede et omfattende samarbeid gjennom det nordiske forsvarssamarbeidet (NORDEFKO) og andre rammeverk (Haugevik & Sverdrup, 2019; Saxi, 2022). Samtidig er det ingen tvil om at et svensk og finsk alliansemedlemskap vil ha meget stor betydning for forsvaret av NATOs nordflanke, ikke minst fordi det åpner for et langt mer integrert operativt samarbeid. Et nordisk samarbeid innenfor NATO-rammen vil også legge til rette for en felles situasjonsforståelse og samordnet forsvarsplanlegging og operasjonsledelse i hele det nordiske teateret. Dette vil gi større fleksibilitet, dybde og slagkraft, da særlig innen land- og luftdomenene.

Mens det svenske forsvaret eksempelvis vil kunne bidra med en flåte på om lag 100 jagerfly, vil Finland på sin side styrke alliansen med en nærmere 300 000 mann sterk hærstyrke når fullt mobilisert. I tillegg er både Sverige og Finland i gang med betydelige opprustningsprosjekter, noe som blant annet gjenspeiles i Finlands plan om å kjøpe 64 F-35-kampfly innen 2030. En utvidelse av NATO-alliansen med finsk og svensk medlemskap vil dermed representere både noe kvalitativt, men også kvantitativt, helt nytt for nordisk sikkerhet (Solli & Solvang, 2022).

For den norske landmakten i nord betyr den sannsynlige NATO-utvidelsen at flere av grunnantakelsene for forsvarsplanleggingen av landsdelen må sees i et nytt lys. Et eksempel er betydningen av Lyngendefilet og utfordringene med å fremføre norske og allierte styrker til Finnmark. Finsk og svensk medlemskap vil bøte på utfordringene knyttet til å fremføre større landstyrker langs det dårlig utbygde vei- og jernbanenettet i Nord-Norge, ved at det blir mulig å fremføre materiell på

alternative vei- og jernbaneforbindelser i Finland og Sverige. Dette vil kunne redusere tiden det tar å fremføre både norske, men også allierte styrker til Finnmark og gjøre det vanskeligere for en motstander å forhindre slik transport ved å ramme kritiske sårbarheter i vei- og banenet- tet. Der hvor det kun går én vei mellom Troms og Finnmark, er det fem grensepasseringssteder på vei mellom Finnmark og Finland. En NATO- utvidelse i Norden vil slik sett være med på å skape mer fleksibilitet og redusere de logistiske utfordringene knyttet til forsvaret av Finnmark.

Finsk og svensk medlemskap vil også bety at landmaktens rolle i nord ikke lenger kan sees isolert i en norsk kontekst, men blir en del av et omforent forsvar av finsk, norsk og svensk territorium. Særlig Finland blir viktig i landforsvaret av nordflanken, mens Sverige må forventes å ha mer fokus i sør, hvor trusselen fra Russland har vært oppfattet som rettet mot Østersjø-området og Gotland.

Finsk og svensk medlemskap åpner også for å tenke nytt om land- maktens struktur og utrustning. For eksempel kan finsk og svensk medlemskap gjøre det mulig å innrette noe mer av den norske land- makten på lettere mobile plattformer med fokus på langtrekkende presisjonsild og operasjoner i kystnære farvann, likt sensor-skytter- konseptet beskrevet ovenfor. En slik dreining vil innebære elementer av en funksjonell arbeidsdeling mellom de nordiske landene som kan gi større samlet operativ effekt. Samtidig må den norske landmakten frem- deles bære hovedansvaret for det territorielle forsvaret av Nord-Norge, riktignok i rammen av et felles nordisk forsvar av regionen. Det spil- ler her en rolle at Finland har en over 1300 kilometer lang grense med Russland – om lag syv ganger mer enn Norge – som den finske landmak- ten skal forsvare. Den finske hæren er også i hovedsak konsentrert til de folkerike områdene sør i landet. Likeledes skal den svenske landmakten forsvare en lang og utsatt kystlinje mot Østersjøen.

Et viktig – men hittil ubesvart – spørsmål er hvordan Finland og Sverige vil inkluderes i NATOs militære kommandostruktur. Den finske og svenske østersjøkysten, samt nærheten til Baltikum, taler for at landene kan komme til å sortere under JFC Brunssum i Nederland heller enn JFC Norfolk. Samtidig vil operasjoner langs norskekysten henge tett sammen med operasjoner i Nord-Atlanteren, noe som gjør det nærliggende for

Norge å sortere under JFC Norfolk. Hvor grensen mellom Norfolks og Brunssums ansvarsområder trekkes vil således ha betydning for samordningen av forsvarsplaner og operasjoner på Nordkalotten. Uavhengig av dette vil samarbeidet mellom Norge, Finland og Sverige utvikles videre og bety at evnen til samordnet respons på trusler, krise og krig vil styrkes betraktelig i årene som kommer.

Avsluttende betraktninger

I dette kapitlet har vi belyst sentrale forhold knyttet til Norge og NATOs evne til å forsvare nordflanken. Ved å beskrive geografiske utfordringer, russiske militære disposisjoner, forutsetningene for allierte forsterkninger til Nord-Norge og konsekvensene av finsk og svensk NATO-medlemskap, har vi bidratt med en overordnet drøfting av utfordringer knyttet til forsvaret av de nordlige delene av Norge. Vi har særlig belyst sentrale avveininger for de forsvarspolitiske veivalgene som må gjøres med tanke på landmaktens videre utvikling. Vår analyse gir ingen absolutte konklusjoner på hvilken vei landmakten bør ta i de forestående veivalgene om kampstruktur. De har like fullt avdekket flere viktige forhold som bør spille inn på avveiningene som må gjøres i valg av styrkestruktur.

Siden krigen i Georgia i 2008, og særlig etter invasjonene av Ukraina i 2014 og 2022, har det blitt tydelig at Russland har evne og vilje til å forfølge sine politiske interesser med militærmakt overfor sine naboland. I nordområdene kan en økt militær evne observeres blant annet gjennom etableringen av nye militære installasjoner, innfasingen av nye fartøy og testing og utplassering av nye våpensystemer. Nordflåten besitter i dag stor kampkraft, både til lands, på sjøen og i luften, herunder en stor kjernefysisk kapasitet. Det hersker samtidig stor usikkerhet om Russlands langsiktige politiske mål og militære intensjoner i regionen, om evnen til å erstatte tapene i Ukraina og sanksjonenes betydning for den langsiktige økonomiske utviklingen.

I denne konteksten er landmakten på NATOs nordflanke viktigere enn på lang tid. Som en krigsforebyggende terskel og et fleksibelt verktøy for kriserespons er en styrket landmakt i nord et avgjørende bidrag til Forsvarets evne til å håndtere fremtidens trusler. I den

forsvarspolitiske debatten om veivalg for landmakten har vi skissert to konkurrerende forslag om hvordan den fremtidige norske Hæren bør utrustes for å håndtere sikkerhetsutfordringene i regionen. I en rendyrket versjon vil begge konseptene ha sine styrker, men også åpne sårbarheter en motstander kan utnytte. For det mekaniserte manøverkonseptet dreier styrkene seg blant annet om muligheten til å holde territorium over tid. Tunge, mekaniserte manøverstyrker tvinger også en fiende til å utgruppere og mobilisere betydelig kampkraft for å kunne gjennomføre sin egen manøver. Sensor-skytter-konseptet skisserer en landmakt med liten evne til å ta og holde territorium, men med betydelig kapasitet til å samle inn informasjon om, og beskytte, mål på lang avstand. I disse rendyrkede ytterpunktene finner vi også svakhetene, som på mange måter er representert i styrkene til den motsatte idealtypen.

Nærheten til den store konsentrasjonen av atomvåpenbærende styrker på Kolahalvøya er et forhold av særlig betydning for militære øvelser og operasjoner på Nordkalotten. Disse styrkene har stor betydning i russisk sikkerhetspolitikk, og vil trolig få en større rolle i lys av den dårlige ytelsen og de store tapene til de russiske konvensjonelle styrkene i Ukraina. Russland har i økende grad også kommet med trusler om mulig bruk kjernevåpen til støtte for landets krigsmål i Ukraina. Det er sannsynlig at tapene til Nordflåtens landstyrker vil bety en endring i den militære maktbalansen på Nordkalotten i alliert favør som Russland ikke vil være i stand til å rette opp i nærmeste fremtid. Samtidig, ettersom eventuelle allierte forsterkninger med landstyrker til Nord-Norge vil bruke langt mer tid på å nå frem i en krisesituasjon enn luft- og sjøstyrker, vil kapable og hensiktsmessig utrustede nasjonale landstyrker ha en vedvarende betydning for å ivareta forsvarsevnen og skape politisk handlefrihet.

Den nordiske dimensjonen blir stadig viktigere på NATOs nordflanke. Etter at Finland og Sverige søkte om medlemskap i NATO ligger det an til at det operasjonelle handlingsrommet i de nordligste delene av Fennoskandia vil bli endret. Dette har store konsekvenser for ulike hær-design. Det kan argumenteres for at en innlemmelse av Finland og Sverige i NATO vil øke de mekaniserte manøveravdelingenes handlingsvalg i Finnmark og det nordlige Fennoskandia. Sensor-skytter-konseptet

vil like fullt trolig være mest slagkraftig og effektivt i de kystnære fjord-oppdelte regionene langs kysten av Finnmark og Nord-Troms.

At Finland og Sverige blir medlemmer av NATO vil dermed påvirke den norske landmakten og forsvarsplanleggingen på flere måter. Et viktig forhold er betydningen dette vil ha for forsyningslinjene, da særlig for operasjoner i Finnmark. Tilgang til svensk infrastruktur vil gjøre det mulig å flytte styrker og materiell på jernbane frem til Narvik eller Nord-Finland. Likeledes vil bruk av det finske veinettet skape flere omkjøringsmuligheter rundt det utsatte Lyngen-defileet. Dette vil redusere sårbarheten denne flaskehalsen utgjør for forsvaret av Finnmark, men betyr samtidig at Lyngen-defileet i mindre grad blir et naturlig forsvarsverk for NATO i nord.

Finsk og svensk medlemskap vil også ha stor betydning for hvilke styrker som er tilgjengelige for å håndtere sikkerhetstrusler i nordområdene. Finland, Norge og Danmark er alle i ferd med å anskaffe femtegenerasjons F-35 jagerfly, samtidig som Sverige vil ta i bruk en oppgradert versjon av sitt Gripen. Gitt F-35s unike stealth- og sensoregenskaper, betyr dette en vesentlig styrking av kapasiteten til å levere langtrekkende ild mot høyverdimal. Finland og Sverige har også betydelige landstyrker, som er trent og utrustet for de krevende klimatiske forholdene i regionen. Finske og svenske landstyrker gir også nye kapasiteter i lys av at flere allierte avdelinger, som det amerikanske marinekorpset, i fremtiden vil basere seg på lettere styrker og rette seg mer inn mot operasjoner i kystnære områder.

En ideell utvikling av den fremtidige norske landmakten, gitt trendene og fremtidsplanene skissert ovenfor, vil derfor være et kompromiss mellom de to ytterpunktene vi har beskrevet. Brigaden kan både videreutvikles som en mekanisert kampformasjon, med nytt artilleri, nye stridsvogner og stormpanservogner, samtidig som utvalgte deler av Hæren tilføres økt sensorkapasitet og langtrekkende presisjonsild. Dette vil særlig kunne gjelde Finnmark landforsvar, som allerede i dag er i ferd med å utvikle en kombinert lett og mekanisert struktur. En slik kombinasjon åpner for å dra god nytte av den teknologiske utviklingen i langtrekkende våpensystemer, men bevarer samtidig landmaktens evne til fleksibel krisehåndtering, markering av suverenitet og tradisjonell

landstrid. Samtidig vil den videre styrkingen av det nordiske samarbeidet bidra til å redusere betydningen av det mekaniserte konseptets svakheter knyttet til forsyningslinjer og utholdenhet.

Referanser

- Berdal, E. (1994). AFNORTH in NATO's military command structure. I A. Sandvik (Red.), *Headquarters allied forces Northern Europe 1951–1994*. AFNORTH.
- Boston, S. & Massicot, D. (2017). *The Russian way of warfare: A primer*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE231.html>
- Dalløkken, P. E. (2022, 21. januar). Saab og Boeing har blinket seg ut Norge som første bruker av det nye presisjonsvåpenet. *Teknisk Ukeblad*. <https://www.tu.no/artikler/saab-og-boeing-har-blinket-seg-ut-norge-som-forste-bruker-av-det-nye-p्रेसисjonsvapenet/516198>
- Dalløkken, P. E. & Urke, E. H. (2020). Her er Norges nye artilleri i aksjon. *Teknisk Ukeblad*. <https://www.tu.no/artikler/her-er-norges-nye-artilleri-i-aksjon/483963>
- Department of the Navy. (2020). *Force Design 2030*. <https://www.hqmc.marines.mil/Portals/142/Docs/CMC38%20Force%20Design%202030%20Report%20Phase%20I%20and%20II.pdf?ver=2020-03-26-121328-460>
- Depledge, D. (2020). The UK Arctic defence strategy and Norway. *Luftled*, (3), 14–17. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2020/12/208293-LUFTLED-nr-3-2020-WEB.pdf>
- Diesen, S. (2020, 3. september). *Hvordan kan Nord-Norge forsvares?* Civita. <https://civita.no/notat/hvordan-kan-nord-norge-forsvares/>
- Ekspertergruppen for forsvaret av Norge. (2015). *Et felles løft*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/2015-04-27-et-felles-loft-webversjon.pdf>
- Etterretningstjenesten. (2021). *Fokus 2021: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. <https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2021-highres.pdf>
- Forsvaret. (2019). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Forsvarsstaben.
- Gjelseth, G. (2011). *Landforsvarets krigsplaner under den kalde krigen*. Fagbokforlaget.
- Glærum, S., Guttelvik, M. S. & Hennum, A. C. (2021). Kontroll eller nektelse? *Luftled*, (2), 6–9. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2021/06/212254-LUFTLED-nr-2-2021-WEB.pdf>
- Grandhagen, K. (2018, 18. september). *Are land forces relevant in the High North deterrence and warfare?* [Presentasjon]. Army Summit, Oslo.
- Haugevik, K. & Sverdrup, U. (Red.). (2019). *Ten years on: Reassessing the Stoltenberg report on Nordic cooperation*. NUPI, IIA, DIIS, FIIA, UI. <http://hdl.handle.net/11250/2598295>

- Heier, T. (2021). *En randstat på avveie? Norges vei inn i den nye kalde krigen, 2014–2021*. Cappelen Damm Akademisk.
- Holst, J. J. (1966). *Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv*. Norsk utenrikspolitisk institutt.
- Hæren. (2021, 8. februar). *Morgendagens hær. Konsept for utvikling av Hæren*. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/morgendagens-haer.pdf>
- Interfax. (2021). *Северный флот России получил статус военного округа* [Den russiske nordflåten fikk status som militærdistrikt]. (<https://www.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=544009&lang=RU>)
- International Institute for Strategic Studies. (2020). *The military balance 2020*. Taylor & Francis.
- Kaushal, S., Byrne, Ja., Byrne, Jo., Pili, G. & Somerville, G. (2022). The balance of power between Russia and NATO in the Arctic and High North. *RUSI Whitehall Papers*, 100(1), 1–105.
- Kjellén, J. (2022). The Russian Northern Fleet and the (re)militarisation of the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 34–52.
- Kjellén, J. & Dahlgvist, N. (2019). Russia's armed forces in 2019. I F. Westerlund & S. Oxenstierna (Red.), *Russian military capability in a ten-year perspective – 2019*. FOI – Totalforsvarets forskningsinstitutt.
- Kvam, I. H.-P. (2020). Nordflåtens evne til kystnær maktprosjeksjon. Implikasjoner for Bastionforsvaret. *Necesse*, 5(1), 22–58.
- Kvam, I. H.-P. (2021). Bastionforsvaret og Russlands militærmakt. Et utdatert trusselbilde? *NUPI Policy Brief*, (2).
- Langvad, S. (2015). *Norsk sverm: Asymmetrisk strategi og norsk forsvarsevne* [Bacheloroppgave, Krigsskolen]. Brage. <http://hdl.handle.net/11250/300574>
- Moen, K. E. (1998). Selvpålagte restriksjoner i nord 1945–1965. *Forsvarsstudier*, 5, 2–97.
- Norberg, J. & Goliath, M. (2019). The fighting power of Russia's Armed Forces in 2019. I F. Westerlund & S. Oxenstierna (Red.), *Russian military capability in a ten-year perspective – 2019*. FOI – Totalforsvarets forskningsinstitutt.
- Prop. 14 S (2020–2021). *Evne til forsvar – vilje til beredskap. Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-14-s-20202021/id2770783/>
- Riste, O. (2001). NATO, the northern flank, and the neutrals. I G. Schmidt (Red.), *A history of NATO. The first fifty years*. Palgrave.
- Saue, O. A. & Drabløs, Ø. T. (2022, 11. mars). Soldater fra den norsk-russiske grensen skal ha lidd store tap i Ukraina. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/verden/i/k6Gqwj/soldater-fra-den-norsk-russiske-grensen-skal-ha-lidd-store-tap-i-ukraina>

- Saxi, H. L. (2019). The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation. *International Affairs*, 95(3), 659–680.
- Saxi, H. L. (2022). Alignment but not alliance: Nordic operational military cooperation. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 53–71.
- Solli, P. E. & Solvang, Ø. (2021). *Towards a new era for Nordic airpower: How the Finnish F-35 decision impacts defence cooperation and regional security* (NUPI Policy Brief). <https://www.nupi.no/en/news/policy-brief-nordic-airpower-cooperation-and-finland-s-f-35-decision-towards-a-new-era>
- Solli, P. E. & Solvang, Ø. (2022). *Finland og Sverige inn i NATO? Veien dit og konsekvenser* (NUPI Policy Brief). <https://www.nupi.no/nyheter/finland-og-sverige-inn-i-nato-veien-dit-og-konsekvenser>
- Strauss, L., Gordinier, R. & Byrne, M. (2022). U.S. Marines and NATO's northern flank. *Arctic Review*, 13, 72–93. <https://doi.org/10.23865/arctic.v13.3381>
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe. (2021, 16. juli). Joint force command Norfolk declares full operational capability. <https://shape.nato.int/news-archive/2021/joint-force-command-norfolk-declares-full-operational-capability>
- Tamnes, R. (1987). Integration and screening. Two faces of Norwegian alliance policy. I R. Tamnes (Red.), *Forsvarsstudier VI Årbok 1987* (s. 59–100). Tano.
- Tamnes, R. (2019). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal Politikk*, 77(1), 53–54.
- UK Ministry of Defence. (2022). *The UK's defence contribution in the High North*. <https://www.gov.uk/government/publications/the-uks-defence-contribution-in-the-high-north>
- US Army. (2021, 19. januar). *Regaining Arctic dominance*. Department of the Army. <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2021/03/15/9944046e/regaining-arctic-dominance-us-army-in-the-arctic-19-january-2021-unclassified.pdf>
- US Department of Defense. (2022). *Nuclear posture review*. <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>
- United States Marine Corps. (2015). *Prepositioning programs handbook. Appendix F to Marine Corps installations & logistics roadmap* (3. utg.). USMC.
- Wegge, N. (2020). Arctic security strategies and the North Atlantic states. *Arctic Review on Law and Politics*, 11, 360–382. <https://doi.org/10.23865/arctic.v11.2401>
- Wegge, N. (2022). The strategic role of land-power on NATO's northern flank. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 94–113. <https://doi.org/10.23865/arctic.v13.3428>

